

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ КОРПОРАЦІЇ ЯК ДРАЙВЕРИ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ВІД КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДО ТРАНСФОРМАЦІЇ БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ

Н. М. Маринич

здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, 4 курс,
спеціальність «Міжнародні економічні відносини»,
навчально-науковий інститут економіки та менеджменту

Науковий керівник – к.е.н., доцент А. Й. Жемба

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

У роботі досліджується еволюція ролі транснаціональних корпорацій (ТНК) у досягненні Цілей сталого розвитку (ЦСР). Запропоновано тезу, що найефективніший внесок ТНК відбувається не через ізольовані благодійні ініціативи, а через глибоку трансформацію їхньої бізнес-моделі, коли принципи сталого розвитку інтегруються в ядро бізнесу. На основі аналізу наукових джерел та інтерв'ю з амбасадорами ЦСР 2023 доведено, що така трансформація є відповіддю на комплекс зовнішніх і внутрішніх викликів, а її успіх вимірюється здатністю поєднувати сталість з економічною ефективністю. Висвітлено основні бар'єри та перспективи цього процесу в контексті євроінтеграції України.

Ключові слова: транснаціональні корпорації, Цілі сталого розвитку, бізнес-модель, корпоративна соціальна відповідальність, сталий розвиток.

The paper explores the evolution of the role of transnational corporations (TNCs) in achieving the Sustainable Development Goals (SDGs). The thesis is proposed that the most effective contribution of TNCs occurs not through isolated charitable initiatives, but through a deep transformation of their business model, when the principles of sustainable development are integrated into the core of the business. Based on the analysis of scientific sources and interviews with SDG 2023 ambassadors, the author argues that such a transformation is a response to a complex of external and internal challenges, and its success is measured by the ability to combine sustainability with economic efficiency. The main barriers and prospects of this process in the context of Ukraine's European integration are highlighted.

Keywords: transnational corporations, Sustainable Development Goals, business model, corporate social responsibility, sustainable development.

Одним із головних викликів сучасної глобальної економіки є пошук ефективних механізмів досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР). Транснаціональні корпорації (ТНК) з їх глобальним охопленням, фінансовими ресурсами та інноваційним потенціалом посідають центральне місце в цьому процесі, особливо в контексті відбудови та модернізації української економіки. Вони не лише формують світові інвестиційні потоки, а й виступають каталізаторами структурних змін у країнах, де здійснюють діяльність [1].

Протягом останніх десятиліть підхід ТНК до своєї суспільної ролі зазнав еволюції – від корпоративної соціальної відповідальності (КСВ), що переважно обмежувалася поодинокими філантропічними ініціативами, до стратегії інтеграції принципів сталого розвитку у ядро бізнес-моделі компанії [2]. Така трансформація дає можливість не лише зміцнювати репутацію, а й забезпечувати довгострокову економічну вигоду через оптимізацію витрат, підвищення ефективності виробництва та зростання довіри з боку споживачів і партнерів.

Враховуючи центральну роль транснаціональних корпорацій у формуванні глобального економічного порядку, значна увага наукової спільноти зосереджена на дослідженні механізмів їхньої взаємодії з Цілями сталого розвитку (ЦСР). Питання трансформації корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) та інтеграції принципів сталості у бізнес-стратегії розглядалися у працях таких вітчизняних і зарубіжних науковців, як Кривоус В. [3], Кір'якова М. [2] та Porter M. E. [4]).

Зокрема, Кривоус В. [3] акцентує увагу на КСВ як на стратегічному імперативі, що підвищує конкурентоспроможність ТНК. Водночас, Ласі П. і Рутквіст Й. [5] підкреслюють необхідність фундаментальної перебудови лінійної бізнес-моделі на користь циклічної економіки, що є основою для сталого створення вартості. Питання впливу ТНК на економіку України, особливо в контексті відбудови та євроінтеграції, висвітлено в роботах Bilyk R. [6] та Бобика В. І. і Благун І. І. [7].

Метою статті є дослідження сутності та механізмів трансформації бізнес-моделей транснаціональних корпорацій під впливом Цілей сталого розвитку, а також визначення їхньої ролі як ключових драйверів сталого економічного розвитку України в умовах євроінтеграції.

Мотивація ТНК до такої трансформації є комплексною. Дослідження показують, що соціально активні компанії демонструють вищі темпи зростання продажів, активів і капіталу порівняно з тими, хто ігнорує КСВ [1]. Крім економічної вигоди, ключовими факторами є тиск громадськості (73% споживачів у світі готові рекомендувати продукцію компаній з високим рівнем КСВ) [1], посилення законодавчих вимог в контексті євроінтеграції України та прагнення до зміцнення репутації. Як зазначає В. Кривоус, КСВ для ТНК є стратегічним імперативом, що сприяє підвищенню їх конкурентоспроможності на міжнародних ринках [3].

Це вимагає від ТНК переходу від кількісних метрик (обсяг благодійності) до якісних (Impact Investing, Sustainable Value Creation) [4]. Інвестори та регулятори все частіше вимагають не лише звітів ESG (Environmental, Social, Governance), а й демонстрації того, як саме ЦСР інтегровані у стратегію управління ризиками та створення вартості для акціонерів. Таким чином, трансформація бізнес-моделі стає інструментом підвищення інвестиційної привабливості. Однак, справжнє лідерство у сфері сталого розвитку вимагає не просто звітності, а фундаментальної перебудови бізнес-моделі [6]. Це означає перехід від лінійної моделі «видобуток – виробництво – утилізація» до циклічної економіки, інвестиції в «зелені» технології, створення соціально інклюзивних ланцюгів поставок та впровадження інноваційних рішень, які вирішують глобальні соціальні та екологічні проблеми. Інтерв'ю з амбасадорами ЦСР 2023 підтверджують: успішні приклади свідчать про те, що сталість перестає бути лише витратною статтею і стає джерелом інновацій та конкурентних переваг.

У період з 2020 по 2024 рік динаміка прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в Україну зазнала суттєвих коливань, що зумовлено як глобальними економічними тенденціями, так і, насамперед, внутрішньополітичними факторами, зокрема повномасштабним вторгненням Російської Федерації в Україну у 2022 році. Дані свідчать про нестабільність інвестиційного клімату, який залежав від рівня безпеки, макроекономічної стабільності та очікувань міжнародних інвесторів щодо перспектив відновлення української економіки (таблиця).

Таблиця

Прямі іноземні інвестиції в Україні з 2020 по 2024 рр. (млн дол. США)

Роки	ПІІ в Україну	ПІІ з України	Сальдо
2020	-868	82	-950
2021	6687	-198	+6885
2022	1152	529	+623
2023	4247	42	+4205
2024	3329	-162	+3491

Джерело: складено автором на основі даних [8]

У 2020 році Україна зафіксувала чистий відтік ПІІ у розмірі -950 млн доларів США [8]. У цей період, що збігся з пандемією COVID-19, економіка стикнулася зі скороченням капітальних потоків, погіршенням глобального інвестиційного клімату та внутрішньою нестабільністю. Зниження активності іноземних інвесторів пояснюється не лише глобальною невизначеністю, а й інституційними проблемами в Україні. До бар'єрів належать культурні та законодавчі особливості, малорухомість бюрократичної машини, ненадійність окремих інституцій та корупція [3]. На відміну від ТНК, які стикаються з потребою подолати внутрішню інерцію та зовнішні адміністративні бар'єри, невеликі проєкти можуть швидко ітераціювати та впроваджувати інновації.

Водночас, євроінтеграційний курс України створює потужні стимули та перспективи для ТНК [7]. Гармонізація українського законодавства з нормами ЄС, зокрема у сфері екології, праці та корпоративного управління, змушує компанії пришвидшувати трансформацію. Участь ТНК у відбудові України є унікальною можливістю інтегрувати принципи сталого розвитку (наприклад, ЦСР 9 «Промисловість, інновації та інфраструктура» та ЦСР 11 «Сталі міста та спільноти») вже на етапі проєктування нових виробництв та інфраструктурних об'єктів. Це дає шанс «перескочити» застарілі технологічні етапи і створити економіку, стійку до майбутніх викликів [7].

Додатково варто відзначити, що сучасні ТНК дедалі частіше розглядають сталий розвиток як основу інноваційної стратегії. Використання цифрових технологій, зокрема big data, штучного інтелекту та блокчейну, дозволяє ефективніше відстежувати вплив бізнесу на довкілля, оптимізувати логістику та забезпечувати прозорість у ланцюгах постачання. Такі інструменти сприяють не лише підвищенню ефективності, а й формуванню довіри між компанією, державою та суспільством. У результаті, сталий розвиток перестає бути окремим напрямом корпоративної політики й стає інтегрованою складовою стратегічного управління, що посилює конкурентоспроможність ТНК на глобальному рівні [9].

Висновки. Майбутній внесок ТНК у ЦСР в Україні залежатиме від їх здатності пройти шлях від фрагментарної соціальної активності до фундаментальної перебудови бізнес-моделі. Оцінка ефективності цього внеску має ґрунтуватися не лише на звітах про сталий розвиток, але й на аналізі того, наскільки принципи ЦСР відображені в організаційній структурі, корпоративній культурі та операційній діяльності компанії. Як показав аналіз, саме така трансформація робить ТНК справжніми драйверами сталого розвитку, здатними поєднувати глобальні цілі з власною економічною стійкістю та сприяти відбудові країни [6].

1. Міжнародна економіка : навч. посіб. / за заг. ред. А. В. Швець та ін. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 320 с.
2. Кір'якова М. Корпоративна соціальна відповідальність транснаціональних корпорацій в Україні. *Ринок цінних паперів України*. 2015. № 3–4. С. 49–57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rcpu_2015_3-4_7. (дата звернення: 10.10.2025).
3. Кривоус В. Корпоративна соціальна відповідальність у контексті формування партнерських взаємовідносин між державою, бізнесом та суспільством. *Журнал європейської економіки*. 2017. № 2. Т. 15. С. 172–188.
4. Porter M. E., & Kramer M. R. Creating Shared Value. *Harvard Business Review*. 2011. Vol. 89. No. 1/2. P. 62–77.
5. Ласі П., Рутквіст Й. Відходи в доходи: перевага циркулярної економіки : монографія. Київ : Наш Формат, 2017. 256 с.
6. Bilyk R., Bilyk D., Havrylyuk O. The influence of transnational corporations on the Ukrainian economy development in the post-war period. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*. 2023. Vol. 8. No. 4. P. 150–155.
7. Бобик В. І., Благун І. І. Вплив євроінтеграційних процесів на економіку України: екологічний та соціальний аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2022. Вип. 42. С. 55–60.
8. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення: 10.10.2025).
9. Schneidewind U. *The Great Transformation: A New World of Business*. Springer. 2018.